

Styl osobniczy uczonego a uniwersalność kategorii stylu

DOROTA BRZozowska
(Opole)

Artykuł ma na celu przybliżenie zagadnień związanych z różnym pojmowaniem koncepcji stylu na Wschodzie i na Zachodzie. W ujęciu lingwistycznym zestawione zostaną określenia dotyczące stylu występujące w stylu osobniczym badacza stylu w języku polskim i definicje stylu zawarte w znaczeniu ideogramów języka chińskiego mandaryńskiego w wersji tradycyjnej. Konkretnie realizacje, spotykane w tekstach specjalistycznych, zestawione zostaną z semantyką odległego geograficznie i strukturalnie języka, by ułatwić odpowiedź na pytanie o indywidualistyczny i uniwersalistyczny – uzależniony bądź nie od kulturowych czynników – charakter myślenia ludzkiego, ujawniający się w odniesieniu do koncepcji stylu.

Zgodnie z ustaleniami etymologicznymi termin *styl* w polszczyźnie (podobnie jak w wielu innych językach europejskich) pochodzi od łacińskiego *stilus* ‘rylec; ćwiczenie pisemne; sposób pisania; styl’ – zapożyczonego poprzez francuskie *style* ‘styl’. Styl oznaczać może współcześnie ‘całokształt cech charakterystycznych dla kierunku rozwoju sztuki w danym okresie, dla jakiejś dziedziny twórczości albo dla danego twórcy’, potocznie natomiast ‘sposób wyrażania myśli w słowie albo piśmie’, a popularnie także ‘sposób’ (pracy, postępowania itd.)¹.

Na styl osobniczy uczonego składają się natomiast styl poznawczy (ujawniający podejście do problemów badawczych i charakterystyczny sposób myślenia)

¹ Władysław Kopalinski, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, <http://www.slownik-online.pl/kopalinski> (dostęp: 02.12.2015).

oraz styl komunikacyjnojęzykowy. Ujmowany może być on integralnie bądź dyferencjalnie – ze zwróceniem uwagi na cechy wyróżniające nadawcę, związane z jego idiolektem i będące świadectwem postawy twórczej (Gajda 1996: 252). Interesować mnie tu będzie to drugie podejście.

Styl jest centralnym pojęciem dziedziny językoznawstwa zwanej stylistyką. By w pełni dostrzec bogactwo tego terminu, warto przyrzeć się definicjom stylu, które można znaleźć w tekstach jego badaczy. Dobrym przykładem może tu być język osobniczy założyciela międzynarodowego czasopisma „Stylistyka”, badacza związanego z opolskim środowiskiem – profesora Stanisława Gajdy, który już od ponad czterdziestu lat zajmuje się różnymi obliczami stylu. Jednym z pierwszych jego artykułów były *Uwagi o stylu naukowym* (Gajda 1974). W swoich publikacjach traktuje między innymi o „stylu tekstów w kompetencji” (Gajda 1982: 68). Styl staje się tu wiedzą, zespołem normatywnych i dyrektywnych przekonań dotyczących nadawania i odbioru, tj. humanistyczną strukturą subiektywnego wytworu. Styl należy więc traktować jako strukturę humanistyczną tekstu zrelatywizowaną do kompetencji indywidualnej lub społecznej twórcy tekstu (Gajda 1982: 69).

Gdy przyglądamy się uważnie dorobkowi opolskiego lingwisty, zauważamy, że w tekstach dotyczących różnych zagadnień, pewne tematy powracają, a co za tym idzie – używane są w nich sformułowania i słowa klucze pokazujące, które kwestie są mu najbliższe. Wskazują one na zasadniczy kierunek jego badań. Dotyczy on stylu w ogóle, obejmując przy tym dyskusje metodologiczne, mające na celu stworzenie teorii stylu oraz praktyczne realizacje zagadnień stylu naukowego. To połączenie wiedzy i samoświadomości językowej sprawia, że naturalna wydaje się pokusa sprawdzenia, w jakim stopniu wzorcowy teoretyk i doświadczony praktyk realizuje ideały we własnych tekstach. Wprowadzona przez niego definicja stylu zachęca, by zająć się indywidualnymi cechami jego stylu, by wydobyć z jego prac elementy składające się na żywą tkankę – humanistyczną strukturę.

Nie chodzi tu o ujęcie ilościowe, raczej o jakościową analizę stylu indywidualnego, polegającą na „przyłożeniu” tekstów o cechach stylu naukowego do innych publikacji². Tekstem wyjściowym jest dla mnie rozdział *Teoria stylu i stylistyka* (Gajda 2013b), uzupełniony wybranymi, najbardziej charaktery-

² Tekst ten jest zmienioną i rozszerzoną wersją artykułu pt. *Professor Stanisław Gajda's style* (Brzozowska 2015a).

stycznymi elementami, występującymi w innych sztandarowych tekstach oraz zestawienie wczesnych uwag o stylu i stylistyce z definicjami najnowszymi.

Profesor Gajda nieraz przywołuje dorobek badaczy wcześniejszych pokoleń i historię badań nad językiem, odwołuje się do różnych epok, od starożytności począwszy; jego artykuły często wskazują na to, że nurtuje go współczesna kondycja nauk – stylistyki, językoznawstwa, humanistyki w szczególności – ale nie tylko, bo w swoich pracach niejednokrotnie powołuje się na różne dyscypliny badawcze, wykazując dobrą orientację w tym, co dzieje się w nauce w ogóle i jakie są trendy światowe. Zdolność do syntezy i głęboka wiedza sprawiają, że teksty jego są jednocześnie „porządkujące” i – napisane z wizjonerskim rozmachem – zdyscyplinowane oraz kreatywne, spełniające kryteria wzorcowych tekstów naukowych, diagnozujące rzeczywistość i zdolne przewidywać kierunki jej rozwoju. Sam określa siebie jako spadkobiercę nurtu monistycznego, neoidealizmu, neohumboldtizmu, jako badacza wiążanego z ujęciami pozytywno-styczeńno-strukturalistycznymi (Gajda 2012: 13).

Prace Gajdy są dobrze osadzone w rzeczywistości, a jednocześnie ją samą badacz ogląda z metajęzykowego poziomu. Stąd często występujące już w tytułach jego publikacji słowa klucze: *teoria, synteza stylistyczna, podstawy badań stylistycznych, interpretacja stylistyczna tekstu, ewolucja mechanizmów komunikacji językowej, dylematy stylistyki, norma językowa, polityka językowa, kultura języka, teoretyczne problemy kultury języka, wokół synonimu, logicznojęzykowe typy mówienia, współczesna polska sytuacja językowa*. Inne określenia o dużej frekwencji to: *termin, terminologia, gatunek, tekst, interpretacja, leksyka, dyskurs, kod, system, stylistyka porównawcza, stylistyka integrująca, idiostyl, głębia, procesy, paradygmat* (np. Kuhnowski), *zwrot* (np. ontyczny) *w nauce, kryzys, prawda, dualizam* itp.

Wzorcową cechą stylu naukowego, charakterystyczną także dla tekstów Stanisława Gajdy, jest umiędzynarodowienie. Obejmuje ono odwołania do badań m.in. anglojęzycznych, niemieckojęzycznych, francuskich i holenderskich, rosyjskich, czeskich, także słowiańskich. Teksty są mocno nasycone terminologicznie, co jest doskonałą ilustracją twierdzeń samego autora, który pisze o terminach jako o najbardziej charakterystycznych wykładnikach stylu naukowego (Gajda 2001: 185). Częstość użycia terminów nie zaburza jasności stylu, gdyż są one precyzyjnie definiowane, wyjaśniane, wiązane z określeniami pokrewnymi. Co naturalne, terminami nierzadko są zapożyczenia – wyrazy i zwroty greckie czy łacińskie (*eleutio, genus dicendi, res, verbum, praesti-*

gium, logos itp.). Elementy obcojęzyczne pojawiają się też jako samodzielne wtręty w różnych fragmentach tekstów (*lingua franca, gentem lingua facit, replucae litterarum, slavica non leguntur, e pluribus unum, sensus communis*). Obok nich występują też określenia angielskie (*linguistic turn, the point of no return, language planning, language management, policy, politics*) czy niemieckie (*Volksgeist, Ganzheit*). Profesor wskazuje na internacjonalizację jako na charakterystyczne zjawisko we współczesnych procesach terminologicznych (Gajda 2001: 187), pisząc, że w tekstach naukowych „preferowana jest leksyka abstrakcyjna i obcego pochodzenia” (Gajda 2001: 188). Towarzyszą jej powtarzające się w obrębie różnych jego tekstów wątki inter- czy transdyscyplinarności, np.:

[...] można mówić o interdyscyplinarności, czy wręcz o polidyscyplinarności (istnieniu wielu nauk o języku) lub transdyscyplinarności (transnauce starającej się przewyciężyć aspektowość ujęć poszczególnych dyscyplin i potraktować fenomen języka całościowo). (Gajda 2014: 80)

Poza częstymi odwołaniami do nauk wchodzących w skład językoznawstwa lub im pokrewnych (takich jak retoryka, glottodydaktyka, translatoryka czy filozofia, psychologia, socjologia), znajdziemy też w jego tekstach odwołania do bardziej odległych dziedzin – fizyki, chemii, biologii, matematyki itp.

Język Gajdy jest barwny, obrazowy i dynamiczny. Świadczyć o tym mogą choćby takie wyrażenia:

eksplozja poznawcza (Gajda 2013c: 20); rzeczywistość nie daje się **wtłoczyć w gorset** teorii, stąd teorie **mnożą się i zwalczają** [...], **wstrząsają** obiegowymi sądami (Gajda 2013c: 23); **front** polskich badań; **atak** na ideał nauki nowożytnej; przeszkoda była i jest możliwa do **wzięcia** (Gajda [red.] 2003: 38); Trzeba przy tym uwolnić się od **natręctw** metodologicznych, **terroru** modnych nowości (Gajda 2013c: 25); to, że lingwistyka dotąd nie poradziła sobie ze stylem, nie może być argumentem na rzecz usunięcia tego pojęcia. (Gajda 2014: 82)

Opolski badacz przeciwstawia się głoszeniu hasel: „śmierć stylu”, „śmierć stylistyki” (Gajda 2014: 82), proponuje integracyjną teorię stylu, twierdząc, że „absolutyzacja odmiennych właściwości stwarza różnorodność i pozorną sprzeczność koncepcji” (Gajda 2014: 83).

Z tekstów przebija duże zaangażowanie, widoczne są w nich zdecydowane wartościowania:

Komponenty **emocjonalne** pojawiają się w terminach nieoficjalnych, które stanowią jakby reakcję na „**chlód**” terminów oficjalnych, często rozbudowanych, długich, nieporęcznych w

użyciu (Gajda 2001: 186); Poczucie rozproszenia zderza się z **tęsknotą** za scalającymi syntezami (Gajda 2013c: 65); za **wstydlive** należy uznać m.in. [...] brak wielu (w tym nowych) językoznawczych syntez (Gajda [red.] 2003: 33); **kakofonia** idei (Gajda 2013c: 61); **plytka** recepcja kognitywizmu; **alarmistyczne** doniesienia o „**niedoli**” polszczyzny (Gajda 2013b: 72); **chorobliwy rozrost** tzw. zbiorowych pozycji zwartych; **workowate tomy** pokonferencyjne; w nauce podważa się ideał nauki nowożytnej z jego normami i wartościami, „**zdradzając**” prawdę i racjonalność; zdrójcy prawdy; **niepokój** o stan cywilizacji; **regres** antropologiczny; **redukcja** humanizmu do rozumu cyfrowego (Gajda 2015) itp.

O kreatywności autora i obrazowości jego tekstów świadczą także sformułowania poniższe:

„**sklejając**” różne ujęcia; wyrastanie naukowych **celebrytów** (Gajda 2013c: 65); koncepcja „**mistrzów podejrzliwości**” (Gajda 2013: 16); dyscypliny zmieniają się w **konglomeraty** orientacji badawczych (Gajda 2013c: 15); aby iść do przodu, trzeba poznać istniejące obrazy. Wiele z nich nigdy nie **umiera** całkowicie [...]. I choć przeglądy wcześniejszych teorii często je **deformują, oświetlają ich uboczne strony**, to nie sposób zrezygnować (dla przyszłości) ze spojrzenia w przeszłość (Gajda 2013c: 23); **jądro** stylu; **archipelag** dyscyplin; dyscyplina **piłotująca**; nowy państwowy **gorset** organizacyjno-finansowy (Gajda [red.] 2003: 36); wśród „ojców **chrzestnych**” tego zwrotu wymienia się filozofów (Gajda 2013c: 64); mimo zmian w technice przekazu uczony był i nadal pozostaje człowiekiem **pióra** (Gajda 1990: 56); ciężka bogactwem terminologicznym chmura zwrotowa (Gajda 2015); gra naukowa (Gajda 1996).

Teksty Gajdy ożywiają także stosowane pytania retoryczne, np.: „Czy zatem językoznawstwo dzisiejsze i przyszłe ma być lingwistyką «bez granic»?” (Gajda [red.] 2003: 32), również te nagromadzone w większej liczbie:

Czy pojęcia systemu i sieci mogą być przydatne w opisie zjawisk językowych? Czy procesy samoorganizacji stylowej są analogiczne do tych, które zachodzą w organizmach? Czy nie kwestionuje się w nich człowieka jako refleksyjnego podmiotu zachowań językowych? (Gajda 2013c: 19)

Niejednokrotnie występują one jako tytuły podrozdziałów: *Czy kryzys humanistyki?* (Gajda [red.] 2012: 141); *Co dalej?* (Gajda [red.] 2012b: 148); *Styl jako...?* (Gajda 2013c: 25); *Co to jest nauka?* (Gajda 2013c: 62). Badaczowi nieobce są także gry językowe: *Stylistyka bez „stylistyki”* (Gajda 2013c: 19).

Można się pokusić o stwierdzenie, że użyte pytania potwierdzają silny emocjonalny stosunek do badanych zjawisk, a ich treść raz jeszcze wskazuje na sposób myślenia sięgający do różnych obszarów wiedzy, integrujący je i starający się dotrzeć najgłębiej jak to możliwe – łączyć obszary odległe, by dotrzeć do sedna. Ponieważ autor docenia ważną rolę metafory w stylu naukowym,

można się zastanawiać czym/kim jest dla niego styl i stylistyka – jakie stają za nimi metafory konceptualne. Tutaj warto tylko wspomnieć, że dla Gajdy styl jest spersonalizowany i humanizowany także w metaforach pojęciowych. Świadczy o tym np. mówienie o „trudnym powrocie stylu”, konieczności jego „oczyszczenia” (Gajda 2013c: 24). „Mimo prób jego [stylu] «uśmiercenia» trwa, wykazując poznawczą przydatność i żywotność” (Gajda 2012: 12). Podobnie antropomorficzna jest stylistyka. Profesor walczy o jej tożsamość, ale też jest wobec niej wymagający, gdyż stylistyka „nie może się [od trudnych odpowiedzi] uchylać” (Gajda 2013c: 19).

Charakterystyczne dla tego badacza jest odwoływanie się do kategorii aksjologicznych, ontycznych, epistemicznych, np.: „być może trzeba szukać niestandardowych rozwiązań ontologiczno-epistemologicznych, nie wyłączając odległych od tych, które podpowiada zdrowy rozsadek” (Gajda 2013c: 25). Za zasady szczególnie ważne dla stylu naukowego uznaje: prawdę, pełność (dostateczność), jasność, racjonalność, logikę w uogólnianiu i wnioskowaniu (Gajda 2001: 193).

Konieczne staje się odbudowanie ginącego myślenia i powrót intelektualistów, których określa podążanie za **ideami** (życie dla **idei**, nie z **idei**), zaangażowanie, niezależność, krytycyzm i odwaga. (Gajda [red.] 2012b: 148)

O bogactwie i mocy Europy, która przez wiele wieków jak żaden inny kontynent oddziaływała na **duchowy wzrost świata**, stanowiła jej różnorodność i owocna heraklitejska harmonia przeciwieństw, wyrażająca się dziś w jałową dialektykę sprzeczności. (Gajda 2012: 148)

Obecnie „odradzają się przekonania w duchu holizmu” (Gajda 2014: 84). Celem humanistyki „powinno być kształtowanie nie tylko społeczeństwa wiedzy, lecz przede wszystkim społeczeństwa **mądrości** poprzez kształtowanie humanistycznej **aury** intelektualnej” (Gajda 2012: 149). „Skazujemy się na próżnię **duchową**”; „uderza brak życia **duchowego**”; „sfera **duchowa**”; „realizowanie **misji**” (Gajda 2012: 147); „osiąganie **wartości wyższych**, nie tylko utylitarnych” (Gajda 2013b: 73); „brakuje mądrości, **medytacji**, intuicyjnego rozpoznania, rozumienia **sercem**” (Gajda 2015).

Motywy przewodnim większości analizowanych tu tekstów jest holizm, a misją uprawianie stylistyki, wydobywanie jej z cienia, ogarnianie całościowym spojrzeniem kategorii starych i nowych, rozpatrywanych na szerokim, pochodzącym z różnych nauk, tle, integrowanie wiedzy w celu pogłębienia poznania – kluczowego zadania uczonego.

Niejednokrotnie definiuje Gajda sam styl. Już w publikacjach z lat przed przełomem dyskursowym zwracał uwagę, że należy mówić o „stylu tekstów w kompetencji” (Gajda 1982: 68). Styl staje się tu „wiedzą, zespołem normatywnych i dyrektywnych przekonań dotyczących nadawania i odbioru, tj. humanistyczną strukturą subiektywnego wytworu. [...] Styl należy więc traktować jako strukturę humanistyczną tekstu zrelatywizowaną do kompetencji indywidualnej lub społecznej twórcy tekstu” (Gajda 1982: 69). „Styl myślenia [naukowego] stanowi formę rozumienia rzeczywistości, dialektyczną jedność wiedzy (zbliża się tu do naukowego obrazu świata) i działalności” (Gajda 1990: 49). Po latach badacz rozwija i doprecyzowuje swoją koncepcję, uznając, że:

1. Styl łączy się z ludzkim działaniem, w tym komunikacyjno-językowym – kontekstu sytuacyjnego i kulturowego nie da się oddzielić od stylu.
2. Ludzie, wchodząc we współdziałanie, wnoszą w nie siebie, tj. JA, choć nie tyle w kategoriach osobnych bytów, lecz raczej mniej lub bardziej zintegrowanych wiązek relacji i funkcji.
3. Centrum, podstawą komunikacyjno-niekommunikacyjnego działania (współ)działania ludzi są teksty jako dynamiczne i otwarte całości treściowo-pragmatyczno-semiotyczne.
4. Styl przenika tak pojęty tekst. Stanowi jego „**duszę**”, integrując różne wymiary i atrybuty. (Gajda 2013c: 26)

W najnowszych publikacjach ten sam autor pisze: „za terminem *styl* kryje się złożone i bogate treściowo pojęcie o niezbyt jasnej strukturze” (Gajda 2013c: 23); „Kłopot z terminem *styl* polega na tym, że w jego semantyce przejawiają się wyraźne przeciwieństwa” (Gajda 2013c: 24). Mówi też o poszukiwaniu głębi: „Kontekst pomaga przyswoić sobie treść terminu, **wniknąć w istotę** wyrażanego pojęcia” (Gajda 1990: 54); często używa określeń, takich jak: „kwestie **fundamentalne**”, „stylistyka **globalna**” itp. Już w *Przewodniku po stylistyce polskiej* z 1995 pisał:

W powodzi nowych i starych kategorii funkcjonujących na gruncie językoznawstwa i literaturoznawstwa oraz wszystkich innych nauk o języku pojęcie „styl” i „stylistyka” zostały jakby zepchnięte w cień. Odczuwalna jest jednak potrzeba **kompleksowego ogarnięcia wiedzy** o języku i jego funkcjonowaniu. Wydaje się, że stylistyka i jej kategorie mogą odegrać ważną rolę integrującą i **pogłębiającą** nasze poznanie. (Gajda [red.] 1995: 27)

Bardzo obrazowa i łatwo zapadająca w pamięć, wręcz poetycka definicja stylu jako duszy – świadczyć może o wrażliwości, kreatywności autora, jego wyczuleniu językowym, potwierdza też tezę o ważnej roli stojących za tekstami aksjologicznych wartości. Powracają w jego tekstach określenia: *aura intelek-*

tualna, aura kulturowa, styl jako *dusza* tekstu, *duch* języka, *ideal*, **duch** czasu, *poziom ducha*, *poznanie duchowe*³. Wskazują one na podejście do języka oraz zadań badacza jako do zjawisk nadprzyrodzonych, metafizycznych, najwyższych – żywych i oddychających. Temu dążeniu do doskonałości towarzyszy nastawienie holistyczne, integrujące. Sam autor o swoim podejściu pisze: „postulowany w tym programie **holizm** ontyczno-epistemiczny pozostaje wciąż **ideałem**. **Idealy** tworzy się przede wszystkim po to, aby do nich zmierzać” (Gajda 2012: 216) czy: „Aby osiągnąć **wiedzę idealną lub bliską ideału**, trzeba strzec pewnych wartości” (Gajda 2001: 184). Realizowaniem misji humanistyki jest „odwoływanie się do renesansowej, **całościowej** wizji świata” (Gajda 2001: 146), dążenie do ideału. Twierdzi Gajda, że nauki humanistyczne ponoszą odpowiedzialność za kształtowanie ludzkiego myślenia i, posługując się definicją Barbary Skargi, mówi o humanistyce *sensu largo* jako o „myśleniu o ludzkim myśleniu” (Gajda [red.] 2012: 144).

Uniwersalność ludzkiego myślenia obejmuje między innymi występowanie w różnych językach podobnych pojęć opisujących rzeczywistość abstrakcyjną. Przyjrzyjmy się zatem, dla porównania, określeniom *stylu* występującym w strukturalnie odmiennym od polskiego języku – chińskim mandaryńskim. *Styl* w języku chińskim oddany może być za pomocą różnych ideogramów – pojedynczych i złożonych. Weźmy pod uwagę najbardziej typowe określenie, najczęściej pojawiające się w słownikach. Zakładam, że kluczowe dla dotarcia do istoty znaku mają także jego poszczególne części składowe – nawet jeśli pełnią one tylko funkcję informującą o wymowie; poprzez skojarzenia z innymi znakami odwołują się do całej sfery naddanych znaczeń. Jeśli nawet są one immanentną i zleksykalizowaną częścią znaku dla rodzimych użytkowników języka, dla uczących się stanowią ważną wskazówkę i pomoc w jego zapamiętaniu oraz są świadectwem myśli pokoleń, które znaku tego używały.

Określeniem takim jest 風格 (fēng gé) ‘styl’ – zwykle występujące w kontekście literatury, np.:

1. 這位作家的風格很特別 (Styl tego pisarza jest wyjątkowy).
2. 我不喜歡這篇文章的風格 (Nie podoba mi się styl tego artykułu).

³ Określen tych używa także do opisu indywidualnego stylu: „Dusza uczonego przejawia się w głębokości i erudycyjnym bogactwie wiedzy, w komparatystycznej materii dowodowej, w umiejętności porządkowania i syntezy. Duszę poety zdradza rozbuchana czasami wyobraźnia i fantazja” – pisze o Kazimierzu Wyce (Gajda 1996: 259).

3. 這本小說的語言風格不容易懂 (Językowy styl tej powieści niełatwo zrozumieć)⁴.

Przeanalizujmy poszczególne elementy, składające się na znaczenie 風格 (fēng gé) (Harbaugh 1996–2015):

風 fēng – ‘insekt niesiony przez wiatr’, ‘wiatr, wiadomości, styl, zwyczaj, sposób’; jego budulec tworzą:

凡 fān – ‘otaczający, okalający plac, skwer’, ‘zwykły, każdy, wszyscy’,

虫 chōng – ‘insekt’.

Drugi element 格 gé – oznacza ‘rama, reguła’, a składają się na niego:

木 mù – ‘drzewo, drewno’ oraz 各 gè – ‘każdy, oddzielny’, zbudowany z kolei przez:

久 zhǐ – ‘pogoń, gonić’ i 口 kǒu – ‘usta’.

Inne, synonimiczne określenia stylu to: *zuò fēng*, *shì*, *shì yàng*, *fāng shì* i *kuǎn shì*.

Zwraca w nich uwagę powtarzające się występowanie pewnych elementów – tworzą więc one zbór niejako ząbwiąjących się znaków. Warto przeanalizować kolejno ich części składowe:

作風 zuò fēng – ‘styl, styl pracy, sposób’:

作 – zuò – ‘robić’; składa się z 亻 rén ‘człowiek’ i 乍 zhà – ‘pierwszy raz, nagle, próbować coś ukryć, ale spotkać przeszkodę’ oraz z omawianego wyżej 風 fēng ‘wiatr’.

式樣 shì yàng – ‘styl’:

式 shì – ‘typ, forma, wzór, styl’ i 樣 yàng – ‘kształt, forma, wzór, styl’, składający się z 木 mù – ‘drzewo, drewno’ i fonetycznego 彙 yàng – ‘długa rzeka’, zawierającego 永 yǒng ‘zawsze, na wieki, ciągle’ piktogram: ‘dopływ wchodzący do większej rzeki’ i 羊 yáng – piktogram owcy z rogami.

方式 fāng shì – ‘sposób życia, wzór, styl, moda, maniera’:

tworzone przez 方 fāng – ‘kwadrat, czworokąt, kierunek, słuszny, pług’ i 式 shì – ‘typ, styl’, ‘praca na kołku’; składający się z 工 gōng – ‘praca, pracownik, umiejętność, zawód, handel, rzemiosło’ i 弋 yì – ‘strzelać, kolek, strzała’.

款式 kuǎn shì – ‘styl’ buduje oprócz 式 shì także 款 kuǎn – ‘sekcja, paragraf, fundusze’, na które składają się zniekształcone 崇 suì – ‘zły duch’ i 欠 qiàn – ‘być winnym, brakować, wskazywać niedostatek, ziewać’, ‘wydychać, osoba z oddechem’.

⁴ Przykłady zawdzięczam pani Charlotte Li-Ying Chiu – lektorce języka chińskiego, pracującej na Uniwersytecie Opolskim.

Jeśli szukamy podobieństw między europejskimi i azjatyckimi określeniami, łatwo zauważamy zbieżność występowania w obu kręgach kulturowych znaczenia ‘drzewo, drewno’ 木 mù (w 格 gé i 樣 yàng) – oraz paralelnych odniesień do śródziemnomorskiego pochodzenia *stylus* ‘narzędzie do pisania, rylce’⁵. Podobnie zadziwiająca jest obecność konceptu ‘wiatru’ 風 fēng (w 風格 fēng gé i 作風 zuò fēng) czy ‘ziewać, oddychać’ i ‘zły duch’ (w 款 kuǎn) – zbliżonego do „duszy tekstu” w koncepcji Gajdy. W etymologicznych słownikach języka polskiego spotykamy bowiem definicję *duszy* jako synonimu *ducha*. Rozumiany jest on jako ‘właściwości duchowe człowieka; byt osobowy niematerialny; zjawia, widmo’, ale też ‘skłonność, zamiłowanie; atmosfera, nastrój; męstwo, zapach, otucha’, ‘**oddech, tchnienie, dech**’, ‘zdolności psychiczne, moralna siła’ (Długosz-Kurczabowa 2006: 109). *Duch* od XIV wieku rozumiany był jako ‘istota niematerialna, spiritus’, ‘psychiczna strona człowieka, dusza’, w staropolszczyźnie ‘**oddech, tchnienie, wiatr, wyziewy**’, ogólnosłowiańskie znacznie ‘dusza, istota niematerialna, zjawia’, od prasłowiańskiego *duchъ* ‘**podmuch, powiew wiatru**’, ‘tchnienie, dech, oddech; oddech jako przejaw życia, siły vitalnej, tchnienie życia’, ‘niematerialna, niecielesna psychiczna strona człowieka, dusza’, ‘istota niematerialna, niecielesna; mara, upiór, zjawia’ (Boryś 2005: 131). Znaczenia *duszy* to między innymi ‘anima’, ‘słupek kwiatowy; okwiat; pęcherz pławny u ryb’, przenośnie zaś ‘życie’, ‘człowiek, od prasłowiańskiego *duch-ja* ‘dech, tchnienie’, ‘psychiczny, wewnętrzny świat człowieka, duch’, ‘byt niematerialny, nieśmiertelny, ożywiający ciało’ (Boryś 2005: 134). Co ciekawe jednak, polska dusza nie wyklucza racjonalności, nastawiona jest na realne działanie i emocje⁶. „Nie ma u nas tak silnego przeciwstawiania pierwiastka cielesnego duchowemu, skoro «duch trzyma się ziemi», a więc – można sądzić – i ciała” (Niewiara 2015: 302).

Okazuje się więc, że chociaż konkretny, piszący w określonym kręgu kulturowym i naukowym uczony prezentuje osobniczy styl zachowań językowych, własną „pieczęć osobowości”, by posłużyć się określeniem Gajdy (1996: 259), zawarte w niej przesłanie może wskazywać na uniwersalny wymiar rozumowania. W odległych kulturach spotkać można podobne elementy i na abstrakcyj-

⁵ „Do pisania na tabliczkach służyły rylce (stylusy), niekiedy o fantazyjnych kształtach, wykonane z różnych materiałów: metalu, drewna lub twardej trzciny” (Skórka 1997–2007).

⁶ Dusza polska jest prostsza, mniej tajemnicza, mniej mistyczna, apokaliptyczna czy antonimiczna od duszy rosyjskiej (Niewiara 2015).

nym poziomie konceptualizacje pokrywają się lub przynajmniej w znacznym stopniu na siebie nachodzą. Obserwować możemy zatem pokrewieństwo rozumienia koncepcji stylu na Wschodzie i Zachodzie, szczególnie widoczne na poziomie teoretycznym i definicyjnym. Zarówno idee zawarte w chińskich znaczeniach, jaki i te bliskie europejskiemu badaczowi, mają jeszcze jedną rzecz wspólną – pokazują, że mówienie o języku obejmuje nie tylko przyziemne, konkretnie uchwytnie jego właściwości. Postrzeganie stylu jako wiatru albo ducha pozwala na dostrzeżenie w nim sił witalnych, wiecznych, pozostających poza granicami czasu i śmierci, dotykających rzeczy złożonych, nieuchwytnych i transcendentnych.

Literatura

- Boryś W., 2005, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków.
- Brzozowska D., 2015a, *Professor Stanisław Gajda's style*, „Мегиалингвистика. Международный научный журнал”, № 3(9), <http://medialing.spbu.ru/part10/>, s. 7–12.
- Brzozowska D. 2015b, *Style, Communication and Culture*. – *Лингвистика без границ. Сборник статей памяти доктора филологических наук, профессора Вячеслава Борисовича Каукина*, red. К.М. Шилихина, Воронеж.
- Chinese English Dictionary*, 2005–2014, <http://www.chinese-tools.com/tools/dictionary.html> (dostęp: 12.11.2015).
- Długosz-Kurczabowa K., 2006, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa.
- Gajda S., 1974, *Uwagi o stylu naukowym*, „Studia Śląskie”, s. 95–103.
- Gajda S., 1982, *Podstawy badań stylistycznych nad językiem naukowym*, Warszawa–Wrocław.
- Gajda S., 1990, *Wprowadzenie do teorii terminu*, Opole.
- Gajda S., 1996, *Styl osobniczy uczonych*. – *Styl a tekst*, red. S. Gajda, M. Balowski, Opole.
- Gajda S., 2001, *Styl naukowy*. – *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Lublin.
- Gajda S., 2008, *Metafora w dyskursie naukowym*, „Studia Litteraria Polono-Slavica”, nr 8, s. 29–42.
- Gajda S., 2010, *Prestiż a język*, „Nauka”, nr 4, s. 147–162.
- Gajda S., 2012, *Styl narodowy jako kategoria stylistyczna*, „Stylistyka”, XXI, s. 7–18.
- Gajda S., 2013a, *Współczesna polska polityka językowa*. – *70 lat współczesnej polszczyzny. Zjawiska – Procesy – Tendencje*, red. A. Dunin-Dudkowska, A. Małyska, Lublin.
- Gajda S., 2013b, *Teoria stylu i stylistyka*. – *Stylie współczesnej polszczyzny. Przewodnik po stylistyce polskiej*, red. E. Malinowska, J. Nocoń, U. Zydek-Bednarczuk, Kraków.

- Gajda S., 2013c, *Styl naukowy. – Style współczesnej polszczyzny. Przewodnik po stylistyce polskiej*, red. E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bednarczuk, Kraków.
- Gajda S., 2014, *Styl jako emergentna własność tekstu. – Teksty, podteksty i konteksty. O współczesnej polszczyźnie i jej kontaktach z innymi językami słowiańskimi. Tom jubileuszowy dedykowany Profesor Bożenii Ostromeckiej-Frączak*, red. B. Grochala, E. Pałuszyńska, Łódź.
- Gajda S., 2015, *Zwrot dyskursywny w humanistyce*, wystąpienie na Warsztatach Analizy Dyskursu, Kędzierzyn-Koźle, 20–22 maja 2015 r.
- Gajda S. (red.), 1995, *Przewodnik po stylistyce polskiej*, Opole.
- Gajda S. (red.), 2003, *Językoznawstwo w Polsce. Stan i perspektywy*, Opole.
- Gajda S. (red.), 2012, *Horyzonty humanistyki*, Opole.
- Harbaugh R., 1996–2015, *Chinese Characters: A Genealogy and Dictionary*, Yale Press, <http://zhongwen.com/> (dostęp: 12.11.2015).
- Kopaliński W., *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, <http://www.slownik-online.pl/kopalinski> (dostęp: 02.12.2015).
- Niewiara A., 2015, *Słowa klucze kultury w sytuacji bliskiego sąsiedztwa kultur i powinnowactwa językowego (dusza – serce)*, „LingVaria. Półrocznik Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego”, nr 2 (20), s. 291–304.
- Skórka S., 1997–2007, *Wirtualna historia książek i bibliotek*, <http://www.wsp.krakow.pl/> (dostęp: 15.12.2015).

Individual style and the universality of style category

The aim of this paper is to raise the questions of style and communication as universal notions and as culture specific phenomena. Different definitions of style are given and the perspectives of two main cultural views dealing with this subject are shown. The points of view of representative of Polish scholars is compared with the focus on linguistic perception of style in Mandarin Chinese. The presentation of the most important essentials of the Professor's Gajda individual style has been chosen as he has been studying various aspects of style for over forty years and he uses concepts typical for Slavic and European scholars. A predominance of analyses of actual texts is based on a comparison of his own text on academic style. It also contains selected most characteristic elements from his other texts and a comparison of his early comments on style and stylistics and the latest definitions thereof. The understanding of style as a concept connected with the Western philosophical, aesthetic and linguistic tradition is compared with the Eastern i.e. – Chinese views on this phenomenon to track differences and similarities showing the universal character of some concepts connected with human language and cognition.

Keywords: *style, communication, culture, Polish, Chinese, language, stylistics.*